

Коломосць Т.О.

Запорізький національний університет

АНТИКОРУПЦІЙНЕ ДЕКЛАРУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ПУБЛІЧНІЙ СЛУЖБІ: ВИДОВЕ РОЗМАЇТТЯ, ЗАКРІПЛЕНЕ В ЗАКОНОДАВСТВІ КРАЇН СВІТУ

В умовах сучасних реформаційних процесів, пов'язаних із регулюванням публічної служби в Україні, важливо усвідомлювати унікальність змісту антикорупційного декларування і, враховуючи позитивні практики закріплення його в законодавстві країн світу, виокремити «базовий» набір його елементів, розмаїття його різновидів для з'ясування його змісту й визначити ці положення як науковий базис для новітнього нормотворчого процесу. Мета роботи полягає в аналізі джерел із проблематики антикорупційного декларування як інструменту запобігання корупції в публічній службі, виокремленні «базових» елементів його змісту і виділення видових різновидів унормованих моделей такого декларування, впроваджених у країнах світу, з акцентом на проблемні питання ефективного використання ресурсу цього інструменту для оновлення наукового підґрунтя для новітньої тематичної вітчизняної нормотворчості. Об'єкт дослідження – суспільні відносини, пов'язані з унормуванням використання антикорупційного декларування як інструменту запобігання корупції в публічній службі. Предмет дослідження – видове розмаїття нормативно закріплених моделей антикорупційного декларування в країнах світу. У написанні статті використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: діалектичного аналізу, порівняльно-правовий, метод класифікації, синтез, узагальнення, моделювання.

З огляду на наявність різних елементів, які у своєму поєднанні й формують ресурс антикорупційного декларування, доцільним убачається його аналіз з акцентом на кожен із таких елементів, виділення відповідного видового розмаїття антикорупційного декларування для детального з'ясування його реального ресурсу й унормування засад використання всього його різноманіття (з обов'язковим акцентом на наявну позитивну практику країн світу щодо кожного з таких різновидів). В основу такого аналізу варто покласти розподіл за: а) «прив'язкою» до правового статусу декларанта; б) формою існування; в) суб'єктом (декларантом); г) суб'єктом, якому декларація подається; д) доступом громадськості; е) періодичністю; є) об'єктами декларування; ж) заходами реагування на недотримання. Детальний акцент законодавця на кожний з елементів антикорупційного декларування й урахування видового розмаїття дозволить унормувати засади використання всього розмаїття змісту цього інструменту запобігання корупції у всіх її проявах.

Ключові слова: антикорупційне декларування, корупція, законодавство, зміст, елемент, механізм, запобігання, інструмент запобігання.

Постановка проблеми. В умовах пошуку оптимальних інструментів запобігання корупції у всіх її проявах у публічній службі увага зацікавленої спільноти має зосереджуватися на детальному аналізі ресурсу кожного елементу всього антикорупційного інструментарію, чільне місце в якому посідає й антикорупційне декларування. Максимально повне використання останнього дозволяє забезпечити прозорість дохідної та видаткової складової частини життя осіб, уповноважених на реалізацію та захист публічних інтересів, попередити «ризики» використання наданих повноважень для задоволення приватних інтересів, усунення передумови для конфлікту інтересів на публічній

службі. В умовах сучасних докорінних реформаційних процесів, безпосередньо пов'язаних зі зміною засад регулювання відносин публічної служби в Україні, важливо усвідомлювати всю унікальність багатогранного змісту антикорупційного декларування й, враховуючи позитивні практики відповідного закріплення його засад у законодавстві країн світу, виокремити «базовий» набір його елементів, які й формують його ресурс, розмаїття його різновидів для детального з'ясування його змісту, і визначити ці положення як науковий базис для новітнього нормотворчого процесу щодо закріплення засад ефективного використання антикорупційного декларування.

Постановка завдання. Мета роботи полягає в аналізі наявних джерел із проблематики антикорупційного декларування як інструменту запобігання корупції у всьому її прояві в публічній службі, виокремленні «базових» елементів його змісту й виділення видових різновидів унормованих моделей такого декларування, впроваджених у країнах світу, з одночасним акцентом на проблемні питання ефективного використання ресурсу цього інструменту для оновлення наукового підґрунтя для новітньої тематичної вітчизняної нормотворчості.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, безпосередньо пов'язані з унормуванням використання антикорупційного декларування як інструменту запобігання корупції в публічній службі.

Предмет дослідження – видове розмаїття нормативно закріплених моделей антикорупційного декларування в країнах світу.

Під час написання роботи використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання. Як базові використовувалися методи діалектичного аналізу, що дозволило дослідити явища в його розвитку, а також порівняльно-правовий – для з'ясування особливостей унормування засад використання антикорупційного декларування в різних країнах світу. Для виокремлення видового розмаїття моделей антикорупційного декларування використовувався метод класифікації, для формулювання фінальних положень – синтез, узагальнення, моделювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика антикорупційного декларування привертала увагу вчених-юристів або в аспекті аналізу корупції та всього інструментарію протидії їй (наприклад, праці Н. Сметаніної, С. Кушніра, О. Макаренкова, М. Романова, Б. Головкина та ін.), або ж відповідальності за недотримання визначених національним законодавством вимог щодо антикорупційного законодавства (наприклад, праці О. Дудорова, М. Хавронюка, А. Собакаря, О. Новікова та ін.), або ж в аспекті аналізу окремих його елементів (праці Р. Мовчана, В. Сенік, Т. Хабарової та ін.), або ж аналізу досвіду його унормування в окремих країнах світу (роботи О. Новікова, О. Музичука, С. Шатрави та ін.) тощо. Водночас досліджень, безпосередньо присвячених аналізу видового розмаїття його моделей, із класифікацією, де зроблено акцент на його окремі елементи, увагою до досвіду унормування його засад у законодавстві різних країн світу, на жаль, не було, що й актуалізує дослідження, підтверджує його наукову та практичну значимість.

Виклад основного матеріалу дослідження.

1. Антикорупційне декларування як інструмент запобігання корупції: багаторівневість унормування засад

Декларування традиційно розглядається як один з інструментів попередження протиправних діянь. Стосовно декларування публічних службовців можна стверджувати, що воно традиційно вважається одним з інструментів запобігання корупційним діянням у публічній службі. Аналіз законодавства різних країн, а також міжнародних нормативно-правових актів, дозволяє з упевненістю стверджувати, що цей різновид декларування (поширеними є назви «антикорупційне декларування», «електронне декларування публічних службовців», «майнове декларування» тощо) займає своє чільне місце серед усього інструментарію запобігання корупції в публічній службі, проте, попри визнання його дієвості та важливості, різними є нормативні характеристики основних його елементів. Так, зокрема, ст. 8 Конвенції ООН проти корупції закріплює положення про те, що «кожна Держава-учасниця прагне <...> впроваджувати заходи та системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації <...> про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві подарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб» [1]. Фактично надано вказівку на можливість унормування в національному законодавстві засад упровадження декларування як інструменту визначення конфлікту інтересів осіб, уповноважених на реалізацію та захист публічних інтересів, інструменту моніторингу громадського суспільства за діяльністю останніх з одночасним окресленням основних його елементів. Використання відповідних «базових» положень у поєднанні з особливостями національної нормотворчості, правозастосування, викликами часу в запобіганні корупції зумовило розмаїття нормативно закріплених моделей антикорупційного декларування з різним «набором» елементів останнього та зовнішніми формами їх прояву. Саме специфіка елементів антикорупційного декларування, їх нормативного закріплення в національному законодавстві багато в чому зумовили дієвість та ефективність використання цього інструменту в запобіганні корупції в публічній службі у всьому її розмаїтті.

2. Елементи антикорупційного декларування як критерії для його видового унормованого поділу (досвід країн світу)

Варто зупинитися на характеристиці деяких з них. Так, наприклад, за своїм характером «прив'язки» до правового статусу публічних службовців воно може бути обов'язковим або добровільним. Антикорупційне декларування в більшості країн світу є обов'язковим. Згідно зі статистичними даними Світового банку, обов'язковим є антикорупційне декларування у 97% країн Організації економічного співробітництва і розвитку, у 30% країн Латинської Америки, 55% країн Азії, 71% країн Європи та Центральної Азії, 27% країн Африки та Близького Сходу [2]. Щоправда, національне законодавство може закріплювати й засади добровільного декларування для окремих суб'єктів, наділених владними повноваженнями для реалізації та захисту публічних інтересів, за певних умов, в окремих випадках тощо. Так, наприклад, члени Парламенту Швеції повинні «декларувати всі активи, а також ті види діяльності, які можуть принести економічну вигоду» [3, с. 46]. Ці відомості включаються до Реєстру інтересів. Водночас вони можуть «на добровільних засадах надавати декларацію про заходи до парламентського реєстру» [3, с. 46]. Обов'язкове декларування безпосередньо пов'язане саме з обов'язком публічних службовців надати декларації, тоді як друге – із правом публічних службовців, а отже, обов'язкове декларування є проявом виконання обов'язку («міри обов'язкової поведінки») публічних службовців, а добровільне декларування пов'язано з реалізацією їхнього права («міри можливої поведінки») й залежить від волевиявлення публічних службовців. Такий зв'язок із цими елементами правового статусу публічних службовців зумовлює і зв'язок декларування ще з одним елементом цього ж статусу, а саме з відповідальністю публічних службовців. Обов'язкове декларування передбачає «прямий» зв'язок із відповідальністю публічних службовців за невиконання відповідного обов'язку (різні види відповідальності за різні протиправні діяння, пов'язані з невиконанням обов'язку декларування). Водночас добровільне декларування не передбачає «прив'язки» з відповідальністю публічних службовців з огляду на акцент на його правореалізаційний характер.

За зовнішньою формою свого існування антикорупційне декларування може бути «письмовим, усним, шляхом вчинення певних дій» [4, с. 179]. Форма антикорупційного декларування відіграє

досить важливу роль з огляду на визначення ефективності цього інструменту запобігання корупції, оскільки передбачає різний ступінь доступу громадськості до відповідних відомостей, можливість моніторингу співвідношення доходів і видатків публічних службовців і наявності підстав для зловживань із боку останніх з використанням наданих публічно-владних повноважень, можливості внесення змін і доповнень до них тощо. З огляду на це найбільш сприйнятною виглядає електронна форма декларування, а саме оформлення (складання та подання) декларації на офіційному сайті й забезпечення вільного цілодобового доступу до них, що дозволяє, з одного боку, розглядати антикорупційне декларування як «врегульований нормами права порядок складання, подання, обліку та оприлюднення декларацій зобов'язаних осіб» [4, с. 185], і, з іншого боку, розглядати його як «організаційно-контрольну діяльність уповноважених органів по забезпеченню дотримання декларантами антикорупційного законодавства» [4, с. 185]. На відміну від усної (досить складно уявити ефективність цієї форми декларації з огляду на механізм, наслідки) та письмової (в наявності «ризиків» для ефективності з огляду на суб'єкта отримання, обліку, можливостей доступу, процедури збереження тощо) форм декларування, саме електронне декларування є максимально прозорим, спрощеним (на всіх стадіях), доступним для ознайомлення, а отже, й дієвим як інструмент запобігання корупції в публічній службі. Щоправда, й електронне декларування в різних країнах світу вважається таким у різних проявах. Так, наприклад, «класичною» формою електронного декларування можна вважати модель, закріплену в законодавстві України, яка передбачає подання декларації особою шляхом заповнення форми, визначеної НАЗК, на офіційному веб-сайті НАЗК (ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції») й забезпечення вільного цілодобового доступу до них. Водночас у деяких країнах світу можна зустріти «умовну» електронну форму декларації. Так, наприклад, у Польщі антикорупційна декларація є електронною лише на етапі заповнення, коли декларанти заповнюють форму на порталі «aplikacil.gov.pl», роздруковують заповнену форму, власноруч підписують і передають за призначенням або ж надсилають з позначкою «особисто в руки» [5, с. 6]. За таких умов доступ громадськості до декларацій суттєво обмежений, що знижує ефективність ресурсу запобігання корупції в цілому.

Відрізняється антикорупційне декларування і за суб'єктами, зобов'язаними заповнювати й подавати декларації (декларантами). За цим критерієм умовно можна виділити кілька різновидів декларування: суцільне (передбачається заповнення й подання декларацій усіма без винятку громадянами), традиційне («звичайне», «загальне», яке передбачає заповнення й подання декларацій особами, уповноваженими на реалізацію та захист публічних інтересів, і, як правило, членами їхньої сім'ї). При цьому слід зазначити, що перший різновид є менш поширеним у світі (наприклад, у Канаді, Швеції, Норвегії), водночас як другий є різноваріативним і передбачає різні підходи до унормування кола декларантів (і стосовно публічних службовців і членів їхньої сім'ї). Так, наприклад, домінуючою є модель, згідно з якою декларацію зобов'язані подавати всі особи, які наділені повноваженнями щодо реалізації та захисту публічних інтересів (саме такого змісту положення можна зустріти в законодавстві Чехії, Німеччині, Італії тощо), або ж із повною деталізацією груп таких осіб, зобов'язаних декларувати (наприклад, у законодавстві України), або ж із перерахуванням органів влади, в яких особа працює, або ж із вказівкою на посади, які особа має займати (наприклад, у законодавстві Польщі перераховуються органи публічної влади, співробітники яких мають заповнювати та подавати декларації [5, с. 6]), або ж із виділенням окремих груп (наприклад, у законодавстві Індії передбачено, що декларації подають ті «посадові особи, які перебувають під слідством, за винятком корупційних правопорушень» [3, с. 44]). Водночас дещо різноваріативним є й унормування в різних країнах світу кола осіб, дотичних до «основних» декларантів (які не наділені владними повноваженнями для реалізації та захисту публічних інтересів, однак які перебувають у відносинах із такими особами, завдяки чому можуть виникати ризики залучення їх до протиправних діянь, пов'язаних із діяльністю основних декларантів), а саме: чоловіків (дружин) (наприклад, у Канаді, Чехії, Франції), чоловіків (дружин) і дітей-утриманців (наприклад, в Австралії, Італії, США), постійних співмешканців (наприклад, у Північній Африці), членів родини (наприклад, в Україні, Сінгапурі, Ірландії), близьких друзів (наприклад, в Ірландії), членів сімей та близьких родичів (у Великобританії, Китаї). Отже, «спрощений» варіант (за рахунок закріплення перерахування таких осіб) або ж «ускладнений» варіант (шляхом вказівки на групу (групи) таких осіб) у свою чергу вимагають

звернення до положень національного законодавства для уточнення самого кола таких осіб, які входять до зазначених груп. Визначення «дотичних» до основних декларантів осіб на практиці дещо ускладнює правозастосування, а отже, і впливає на ефективність антикорупційного декларування як інструменту запобігання корупції у всьому розмаїтті її проявів. Так, наприклад, у законодавстві Китаю передбачено обов'язок державних службовців подавати декларацію про свої та сімейні доходи і витрати, водночас стосовно активів за кордоном положення деталізоване, із використанням словосполучення «в т. ч. й щодо нерухомості їхніх близьких родичів». Отже, виникає питання стосовно співвідношення категорій «сім'я», «члени сім'ї» і «близькі родичи».

З огляду на суб'єктний елемент антикорупційного декларування можна звернути увагу і на його видове розмаїття залежно від суб'єкта, якому декларації подаються. У цьому контексті варто говорити про декларування з подачею декларацій: а) спеціалізованому суб'єкту запобігання корупції (наприклад, в Україні); б) безпосередньому керівникові за місцем служби (наприклад, в Угорщині декларації членів Національної Асамблеї подаються до Комітету з питань недоторканості). Таке декларування називають ще відомчим (воно було характерним і для України до 2014 року), закритим, елементом адміністративного контролю; в) конкретній особі (наприклад, у Сінгапурі декларації міністрів подаються прем'єр-міністру).

Усе це у свою чергу дозволяє порушувати питання про доступність декларацій для громадськості й ефективність антикорупційного декларування як інструменту запобігання корупції в цілому. Електронне декларування й цілодобовий безоплатний доступ до них громадськості створює максимально комфортні передумови для використання ресурсу цього інструменту запобігання корупції. Натомість ускладнення доступу громадськості до декларацій за рахунок звуження можливостей інстанційного та процедурного характеру істотно звужують ефективність останнього. Так, зокрема, відомості, зазначені в деклараціях членів Бундестагу, є недоступними для громадськості, аналогічні відомості з декларацій членів Національної Асамблеї Угорщини Комітет із питань недоторканості може видати для вивчення громадськості на власний розсуд у вигляді «скороченого варіанту декларації» [3, с. 45]. А у США декларації про доходи членів Палати представників доступні для громадськості протягом 30 днів із дня подачі, окрім того,

громадськість може отримати копії декларацій «за розумну плату, щоб покрити вартість копіювання та розсилки» [3, с. 47]. Максимальний доступ громадськості до декларацій можливий лише за умови впровадження електронного декларування з використанням офіційного сайту спеціалізованого суб'єкта запобігання корупції за умови цілодобового та безоплатного доступу до реєстру таких декларацій.

Не менш важливим для характеристики антикорупційного декларування є питання його періодичності, що зумовлює тонізацію відповідних декларацій. З огляду на прив'язку декларування до правового статусу декларанта можливо говорити про: декларування до набуття статусу особи, уповноваженої на реалізацію та захист публічних інтересів («декларування кандидата», «декларування кандидата на посаду»); декларування особи, яка такими повноваженнями наділена і яка їх реалізує («декларування щорічне», «декларування як складник поточного служіння», «декларування як складник служби»); декларування, пов'язане із припиненням публічної служби, втратою відповідного правового статусу. Щоправда, останній тип цілком можна умовно поділити на два підвиди, а саме: декларування перед звільненням (коли статус ще є, проте одночасно є й волевиявлення його припинити), декларування після звільнення (коли відносин публічного служіння немає). Незважаючи на певну унікальність нормативного закріплення в різних країнах світу засад антикорупційного декларування кандидата перед звільненням, після звільнення, в цілому спостерігаються дещо подібні вектори такого регулювання (із зазначенням строків, процедури), водночас різноваріативними є підходи в унормуванні т. зв. щорічного (поточного) антикорупційного декларування. Так, зокрема, в законодавстві країн світу можна знайти положення про обов'язок подання декларацій щорічно (без вказівки точної дати, наприклад, для членів Палати представників Японії відповідно до Закону 1992 року), із вказівкою на конкретний місяць року (наприклад, для членів Палати депутатів Чехії передбачено обов'язок подавати декларації кожного червня), із вказівкою кінцевої дати подання, тобто «дедлайн» (наприклад, до 00 годин 00 хвилин 01 квітня року, наступного за звітним роком, в Україні або ж до 31 березня року, наступного за звітним роком, у Польщі), із вказівкою на конкретну дату (наприклад, 15 травня для членів Палати представників у США) тощо. Більше того, поточне антикорупційне декларування не обов'язково має бути щорічним у розумінні один

раз на рік, а й іншої періодичності. І тут варто згадати практику Сінгапуру, де державні службовці щороку подають відомості про свої видатки й кожні півроку декларують свої доходи та членів своїх сімей.

Доволі цікавими є підходи країн світу до унормування об'єктів декларування – не менш важливого елементу антикорупційного декларування як інструменту запобігання корупції у всіх її проявах. Як уже зазначалося, Конвенція ООН проти корупції такими визначає: інвестиції, активи, рухоме, нерухоме майно, позаслужбову діяльність, заняття, суттєві подарунки, прибутки тощо. Аналіз законодавства країн світу дозволяє стверджувати, що, базуючись на цих положеннях, формуються більш-менш розширені переліки того, що є об'єктом антикорупційного законодавства. Так, наприклад, у Румунії, Молдові та Данії декларуванню підлягають лише доходи, в Казахстані та Узбекистані дозволяється не зазначати в деклараціях відомості про подарунки, водночас як у Литві такий дозвіл поширюється на готівкові кошти. Досить розширений перелік об'єктів декларування передбачає законодавство Польщі, в т.ч. й із зазначенням «порогової» вартості для деяких із них (нерухомість, автомобілі тощо) [5, с. 6]. Аналогічні положення закріплені й стосовно членів Британського Парламенту (наприклад, щодо майна, якщо його вартість перевищує 59 000 фунтів стерлінгів) [6, с. 15]. Декларуванню підлягають подарунки з унормуванням у національному законодавстві мінімального «порогового» розміру їхньої вартості [7], а також особисті інтереси стосовно прийняття рішень і голосування (наприклад, у Португалії, Іспанії, Великій Британії воно є обов'язковим, а в Угорщині обов'язковим є лише для членів парламенту [6, с. 18]), особисті інтереси стосовно участі в розробленні та наданні політичних консультацій (наприклад, в Іспанії, Португалії, а в Німеччині – лише для службовців на виборних посадах в органах місцевого самоврядування). Можна зустріти положення в законодавстві країн світу про особисті доходи, сімейні доходи, аналогічні положення про видатки, переліки як доходів, так і видатків (як закриті, так і відкриті переліки), що, безперечно, впливає на правозастосування, зумовлює потребу тлумачення положень законодавства, що у свою чергу залежить від якості законодавства. Тим не менш, незважаючи на різномістовість положень законодавства країн світу стосовно об'єктів декларування, все ж таки «базовий» набір є притаманним для всіх – рухоме, нерухоме майно, готівка,

подарунки, активи, акції, вклади в банківських установах, доходи від основної діяльності, поза-службові доходи тощо. Показовим є те, що законодавець намагається реагувати й на реальні запити часу (доходи від обміну валюти, біткоіни тощо [8]). Досить показовими є і практики унормування обов'язку декларувати сімейні доходи, особисті інтереси задля попередження та усунення конфлікту інтересів у публічній службі. З огляду на цей елемент антикорупційне декларування у країнах світу можна розглядати в аспекті поділу на: майнове (у класичному розумінні), декларування інтересів та змішане, що поєднує перші два різновиди.

І, нарешті, цілком можливо було би розглянути особливості антикорупційного декларування у країнах світу з огляду на заходи реагування на порушення встановлених для нього правових нормативів. Варто нагадати, що цей елемент декларування безпосередньо пов'язаний лише з обов'язковим антикорупційним декларуванням, а отже, за недотримання (порушення) зобов'язальних спеціальних приписів. Відзначаючи наявність унормованості відповідних заходів реагування в законодавстві країн світу, варто все ж таки відзначити, що різними є підходи до визначення протиправних діянь як злочинів або ж інших правопорушень, а отже, й різними є підходи до виокремлення розмаїття заходів реагування з боку держави на вчинення таких діянь (як щодо видів, так і їхніх розмірів). Так, наприклад, серед найпоширеніших різновидів порушень правових приписів щодо антикорупційного декларування в більшості країн світу можна виділити: неподання декларацій, несвоєчасне подання декларацій (при цьому є моделі з акцентом на різну суб'єктивну сторону), декларування недостовірних відомостей, незаконне збагачення тощо. Незважаючи на фіксацію в законодавстві відповідного «базового» переліку протиправних діянь, безпосередньо пов'язаних із декларуванням, різними є підходи до визнання суспільної шкідливості або ж небезпеки діянь, їх кваліфікації, а отже, й наслідків. Так, наприклад, у Латвії невиконання посадовою особою обов'язку подання декларації вважається адміністративним правопорушенням і передбачає відповідальність у вигляді штрафу в розмірі до 250 латів [9, с. 60], аналогічними є й підходи у Словенії [9, с. 118], щоправда, окрім штрафу в розмірі від 200 до 42 тис. євро, до порушників можуть застосовуватися й інші заходи – тимчасове зниження заробітної плати й навіть відставка [9, с. 118]. Натомість

кримінальними порушеннями вважаються всі прояви недотримання антикорупційних приписів декларування в Албанії – з можливістю застосування по відношенню до винних осіб штрафу, позбавлення волі на строк до шести місяців (за недекларування), до трьох років (декларування недостовірних відомостей), у Болгарії – з можливістю конфіскації «майна, походження якого не пояснено», в Сінгапурі, Гонконзі – з можливістю призначення покарання у вигляді позбавлення волі, у Греції, Сербії, Португалії, Франції тощо. Розмежування адміністративних правопорушень та кримінальних злочинів за порушення положень щодо антикорупційного декларування з відповідними заходами реагування передбачено в законодавстві, наприклад, Індії, з можливістю застосування по відношенню до винних осіб «відсторонення від діяльності, пов'язаної з реалізацією та захистом публічних інтересів, упродовж від трьох днів до трьох місяців» як реакції на адміністративне правопорушення й аж до відсторонення особи від такої діяльності терміном до п'яти років у разі скоєння злочину. Аналогічні підходи сприйняті й законодавцем Грузії, Аргентини, України тощо. Цікавим є досвід Польщі, в законодавстві якої за порушення вимог антикорупційного декларування передбачено: кримінальну відповідальність за подання неправдивої інформації або її приховування з можливістю застосування до винних осіб штрафу, обмеження свободи чи позбавлення волі до п'яти років, по відношенню до окремих категорій декларантів цей термін може дорівнювати й до восьми років, та «службову відповідальність» (із можливістю застосування до винних осіб різних санкцій – позбавлення мандату (для виборних категорій), утримання із заробітної плати, відкликання з посади, звільнення, попередження тощо [5, с. 6]). Отже, має місце розмаїття заходів реагування з боку держави на недотримання особами вимог щодо антикорупційного декларування, що фактично дозволяє охопити різні прояви шкідливості, небезпечності, протиправності та винності діянь. З огляду на це антикорупційне декларування можна розмежовувати на: жорстке (модель передбачає лише кримінальну відповідальність за порушення встановлених приписів) та менш жорстке (модель із кількома видами відповідальності залежно від характеру порушень установлених приписів).

Висновки. Антикорупційне декларування є одним із дієвих інструментів запобігання корупції у всіх її проявах. Незважаючи на загальне позитивне його сприйняття, водночас різною

є практика унормування всіх його елементів у законодавстві різних країн світу, що у свою чергу впливає на ефективність використання ресурсу антикорупційного декларування. Як наслідок, один і той же інструмент запобігання корупції використовується по-різному, а отже, й ефективність його застосування є різною. З огляду на наявність значної кількості різних елементів, які у своєму поєднанні й формують ресурс антикорупційного декларування, доцільним вважається аналіз останнього з акцентом на кожен із таких елементів, виділення відповідного видового розмаїття антикорупційного декларування для детального з'ясування його реального ресурсу й унормування засад використання всього його різноманіття (з обов'язковим акцентом на наявну позитивну практику країн світу щодо кожного з таких різновидів). В основу такого аналізу, а далі й унормування засад використання ресурсу антикорупційного декларування, варто покласти розподіл за: а) «прив'язкою» до правового статусу декларанта (обов'язкове, добровільне); б) формою існування (усне, письмове, шляхом вчинення певних дій і як найдосконаліший його прояв – елек-

тронне); в) суб'єктом (декларантом) – суцільне, традиційне або ж загальне, з виокремленням основних декларантів та «дотичних» до них осіб; г) суб'єктом, якому декларація подається (спеціалізованому суб'єкту запобігання корупції, відомче, персоніфіковане); д) доступом громадськості (комфортне (прозоре, цілодобовий безоплатний доступ), ускладнене (з обмеженим терміном доступу, за запитом) та некомфортне (без будь-якого доступу громадськості)); е) періодичністю (до набуття правового статусу особи, уповноваженої на реалізацію та захист публічних інтересів, поточне, перед звільненням, після звільнення); є) об'єктами декларування (майнове, декларування інтересів, змішане); ж) заходами реагування на недотримання (жорстке із кримінальною відповідальністю, менш жорстке (з кількома видами юридичної відповідальності за недотримання). Детальний акцент уваги законодавця на кожному з елементів антикорупційного декларування й урахування видового розмаїття дозволить унормувати засади використання всього розмаїття змісту цього інструменту запобігання корупції у всіх її проявах.

Список літератури:

1. Конвенція ООН проти корупції. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2007. № 49 (зі змінами та доповненнями).
2. Сертифікатна програма «Юрист у сфері запобігання та протидії корупції». URL: <https://nlu.edu.ua/studentam/navchannya/sertyfikatni-osvitni-programy/sertyfikatna-programa-yuryst-u-sferi-zapobigannya-ta-protydiy-i-korupcziyi/>
3. Парламентська етика в Україні. Реалії, потреби, перспективи. За матеріалами дослідження Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння та Інституту соціальних технологій / за ред. І. Суслової, Ф. Флурі, В. Бадрака. Женева–Київ, 2017, 56 с.
4. Запобігання корупції : підручник / Б.М. Головкін та ін. ; за заг. ред. Б.М. Головкіна. Харків : Право, 2019, 296 с.
5. Козловський І. У Польщі систему декларування досі модернізують. *Голос України*. 17 листопада 2020 р. № 212 (7469). С. 6.
6. Етика державної служби: запобігання конфлікту інтересів та вимоги до законодавства / М. Віллорія, С. Синнестрьом, Я. Берток ; / пер. з нім. І. Чуприна. Київ : Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2010, 104 с.
7. Коломоєць Т.О. Подарунки для публічних службовців: чи доцільна детальна правового регламентація. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 2. С. 199–122 ; Коломоєць Т.О. Подарунки для публічних службовців: заборона, обмеження чи дозвіл як оптимальна модель правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 92–96.
8. Божко Н. Криптовалюти в деклараціях чиновників: показати не можна сховати. *Юридична газета*. 2021. 11 травня. № 9 (739). С. 23.
9. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей. ОЕСР, 2007. 131 с.

Kolomoiets T.O. ANTI-CORRUPTION DECLARATION AS A MEANS FOR PREVENTING CORRUPTION IN PUBLIC SERVICE: TYPE DIVERSITY CONSOLIDATED IN THE WORLD'S LAWS

Amidst modern reform processes related to the regulation of public service of Ukraine, it is essential to realize the unique nature of the anti-corruption declaration and, taking into account best practices consolidated in the world's laws, specify a "basic" set of its elements, type diversity to clarify its essence and identify these

provisions as the scientific basis of the contemporary law-making process. The purpose of the article is to analyze available sources dealing with anti-corruption declaration as a means for preventing corruption in public service, to single out its “basic” elements and, using them, specify type variety of standardized models of that sort of declaration introduced worldwide with a focus on challenging issues of effective use of the mentioned means to update a scientific basis for the modern thematic domestic rule-making. The object of the research is social relations related to the standardization of the use of anti-corruption declaration as a means of preventing corruption in public service. The subject is a type diversity of statutory consolidation of the models of anti-corruption declaration around the world. When writing the paper, the author used general scientific and specialized methods of cognition: dialectical analysis, comparative-legal, classification method, synthesis, generalization, and modelling. Given the availability of different elements which together form a resource of anti-corruption declaration, it seems expedient to analyze it highlighting each element, to identify the relevant type diversity of anti-corruption declaration for clarifying its actual resource and standardizing the fundamentals on the use its entire variety (including an obligatory emphasis on the available best practices of world countries towards each variety). Such analysis should rely on division according to a) “bind” to a declarer’s legal status; b) form; c) subject (declarer); d) subject accepting declaration; e) public access; f) frequency; g) declaration objects; h) response actions against violations. Legislator’s increased attention to each element of anti-corruption declaration and consideration of type diversity allow standardizing the principles of using the entire variety of the means for preventing corruption in all its manifestations.

Key words: *anti-corruption declaration, corruption, legislation, content, element, mechanism, prevention, prevention means.*